

1. ЛІСОВЕ ТА САДОВО-ПАРКОВЕ ГОСПОДАРСТВО

УДК 630*[182.59+22+42]

Ст. наук. співроб. Ю.С. Шпарик¹,
д-р с.-г. наук; наук. співроб. В.П. Лосюк²

СТРУКТУРА, СТАН І ДИНАМІКА БУЧИН НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ "ГУЦУЛЬЩИНА"

У лісовому фонді НПП "Гуцульщина" домінують бучини, але частка старовікових бучин незначна. Старовікові бучини Гуцульщини є різновіковими та багаторісними деревостанами, з добрим санітарним станом, значним запасом мертвої деревини та підростом, який в змозі відновити корінний деревостан природним шляхом. Динаміка таких бучин за останні 5 років має незначну тенденцію до зменшення кількості дерев, запасу деревини і повноти, але до збільшення середніх діаметра і висоти, а також запасу мертвої деревини. Відзначено високу товарність бука і життєвість ялини та ялиці.

Ключові слова: старовікові бучини, Гуцульщина, запас, мертва деревина, підріст, пошкодження, просторова структура, динаміка.

Ліси Національного природного парку "Гуцульщина" розташовані у лісистій частині Покутсько-Буковинських Карпат на площі 32271 га, з яких 7606 га надані йому в постійне користування. Листяні деревостани ростуть на 65 % всієї території і на 77 % вилученої території парку, а хвойні – відповідно на 35 та 23 %. При цьому корінні деревостани займають 85 % вкритих лісовою рослинністю земель, а похідні – 14,5 %. Всього в лісах парку налічується 29 переважаючих деревних порід (рис. 1). Розподіл лісів за породами свідчить про їх високу різноманітність, але також і про певну однотипність деревостанів – значне домінування чотирьох порід: бука, ялиці, ялини і дуба звичайного. Переважаючою породою на території, яка надана в постійне користування, є бук лісовий, ліси з домінуванням якого займають 65,9 % площі вкритої лісовою рослинністю. На ялину припадає 11,8 %, на ялицю – 10,4, на дуб – 7,6 % [1]. Тому вивчення структури, стану та сукцесій бучин Гуцульщини є актуальною науковою проблемою.

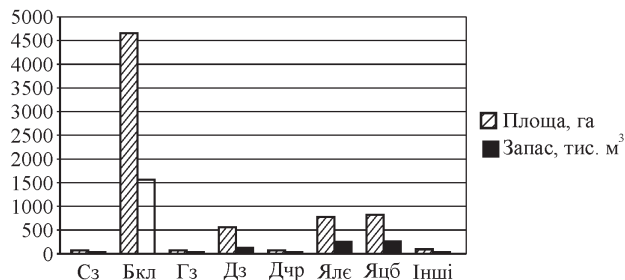

Рис. 1. Розподіл лісів НПП "Гуцульщина" за переважаючими породами

¹ Прикарпатський НУ ім. В. Стефаника, м. Івано-Франківськ;

² Національний природний парк "Гуцульщина", м. Косів

Ліси Гуцульщини утворюють 3 пояси [2-6]. Нижній (передгірних дубових лісів) формується з дуба звичайного або скельного з домішками інших порід: бука, ясеня тощо, а також з чагарників і різнотрав'я. Вище – пояс букових лісів, верхня межа якого на північно-східних схилах проходить на висоті 1150 м ВНРМ, а на південно-західних – 1350-1450 м, в якому виділяють підзону ялицевих лісів. Далі – пояс смерекових лісів. Аналіз лісів парку інших лісотвірних порід зроблено в попередніх публікаціях [7-9].

Методика та об'єкти досліджень. Для вивчення букових деревостанів закладено постійну пробну площу (ППП) в Старокутському ПНДВ (квартал 8, виділ 9) НПП "Гуцульщина". Вона розташована у заповідній зоні парку, в еталоні букового насадження "Хоминський". Лісову ділянку, де розташована ППП площею понад 50 га, віднесено до умовних пралісів. Закладку ППП проведено у 2008 р., а повторне обстеження – у 2013 р. Площа проби 1 га – це квадрат зі стороною 100 м. Проба знаходиться на північно-східному схилі крутизною 35°, на висоті 550 м н.р.м. Ґрунт бурий лісовий, легкосуглинистий, дрібнозернистий, вологий, малощербистий. При інвентаризації деревостану, підліску, підросту, трав'яного покриття та підстилки використано загальноприйнятні в лісівництві та в лісовій таксації методики, а також враховано рекомендації з проведення моніторингових робіт.

Результати дослідження. Деревостан пробної площі – трьохярусна, близька до корінної, умовно-різновікова ялицево-ялинова бучина. Середні таксаційні показники старовікових бучин (умовних пралісів) Гуцульщини наведено в табл. 1. На графіку розподілу дерев за діаметром видно наявність одного чіткого піку для дерев бука з діаметром 44 см і двох нечітких – на ступенях товщини 20 і 60 см, а для ялиці – на ступені 8 см (рис. 2).

Табл. 1. Таксаційна характеристика старовікових бучин Гуцульщини

Склад порід	Кількість дерев, шт./га	Сума площі поп. пер., м²	Середні		Клас бонітету	Запас деревини, м³/га	Відносна повнота
			D, см	H, м			
10Бк од. Яц, Ял	340	43,26	39,6	32,0	I	515,4	1,14
зокрема, за породами							
Бук лісовий	323	42,42	40,1	32,3	I ^a	508,6	1,12
Ялина звичайна	4	0,41	36,1	18,0	I	1,8	0,01
Ялиця біла	13	0,43	20,6	14,8	III	5,0	0,01

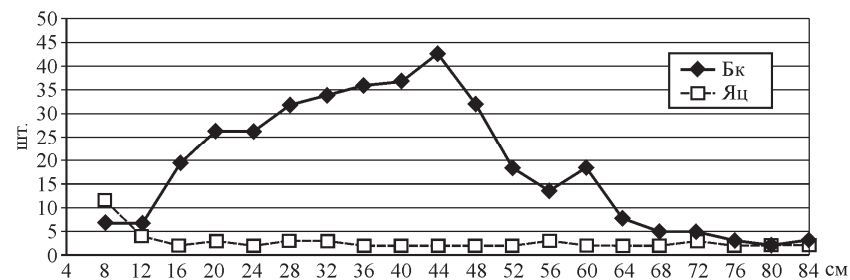

Рис. 2. Розподіл дерев за діаметром у старовікових бучинах Гуцульщини

Перший ярус старовікових бучин Гуцульщини формується переважно буком за винятком одного дерева ялиці – склад 10Бк од.Яц. Середній діаметр становить 46,6 см, а висота – 34,0 м. Площа поперечного перерізу живих дерев – 37,67 м²/га, що відповідає повноті 1,00. Запас деревини 457,4 м³/га, а запас сухою 2,9 м³/га. Частка дерев першого ярусу становить 64,7 % від загальної кількості дерев на ППП. Клас бонітету Іа для кожної породи.

У другому ярусі в основному переважає теж бук (25,3 % за кількістю дерев), лише в незначній кількості (0,8 %) присутня Яц. Склад деревостану – 10Бк + Яц, клас бонітету в бука – І а в ялиці – ІІІ, повнота ярусу 0,14. Запас живих дерев в другому ярусі – 53,8 м³/га, сухою – 4,1 м³/га. Другий ярус ярус також добре виражений за кількістю дерев і формує його переважно бук. Середній діаметр складає 25,1 см, а висота – 23 м.

Третій ярус у таких деревостанах можна виділити лише умовно, оскільки частка дерев тут становить 8,8 % від їх кількості на ППП. Крім бука, є ялина і ялиця. Склад насадження – 8Бк1Ял1Яц, повнота 0,02, бонітет – І. Запас живих дерев становить 2,5 м³/га, сухою – 0,5 м³/га. Середня висота ІІІ ярусу становить близько 18,5 м. Відзначимо значний розмах діаметрів бука – від 16 до 86 см. Це дає підставу говорити про різновіковість деревостану. Додатковим аргументом є наявність 3 ярусів та підросту.

Зміни таксаційних показників старовікових бучин Гуцульщини за 5 років загалом мають тенденцію до зменшення, за винятком середніх діаметра та висоти, які збільшились відповідно на 1,4 см та на 2,7 м. Причиною є природний процес відпаду дерев і внаслідок цього кількість дерев зменшилась з 358 до 340 шт./га, а запас – з 584,9 до 515,4 м³/га. Відповідно зменшилась і повнота – з 1,20 до 1,12. Зате збільшився запас сухостійної деревини. Зазначимо, що породний склад ярусів та їх таксаційні показники змінилися не істотно.

Стан старовікових бучин Гуцульщини оцінювали за наявністю пошкоджень і за класами IUFRO (табл. 2). Частка дерев без пошкоджень на пробі становить: для бука 39 %, ялини – 75 і ялиці – 77 %. Найбільш пошкодженими є дерева ІІ ярусу – майже 70 %, третього – 50 %, а найменше – в першого (45,2 %). Розподіл за видами пошкоджень такий: дерев з вигином 0,7 % від загальної кількості дерев, з дуплом – 12,4, з морозобійними тріщинами – 2,8, з поперечним раком – 10,1, з сухими сучками – 53,0, а з трутовиками – 21 %.

Табл. 2. Лісівнича характеристика старовікових бучин Гуцульщини

Порода	Частка дерев без пошкодження, %	Класи IUFRO (середні)						Пошкодження	
		ярус	життєвість	положення	л.г. цінність	товарність	довжина крони	вид	%
Бук лісовий	39,0	1,4	1,9	2,1	4,6	4,6	4,9	сухі сучки	50,9
Ялина звичайна	75,0	2,6	1,4	1,5	4,5	4,5	4,4	-	-
Ялиця біла	76,9	3,0	1,5	2,0	4,3	4,3	4,0	сухі сучки	2,1
Разом на 1 га:	40,9	1,4	1,9	2,0	4,6	4,6	4,9	сухі сучки	53,0

Класи IUFRO дають змогу провести аналіз стану дерев за такими параметрами: ярусом, життєвістю, положенням, лісівничою функцією, товарністю

та довжиною крони. Перші три класи ідентифікуються цифрами від 1 до 3. За ярусами в старовікових бучинах чітко виділяється тільки положення бука, бо його дерева розташовані у всіх трьох ярусах. Найбільше бука в першому ярусі, ялина присутня в третьому, а ялиця – у незначній кількості у всіх трьох ярусах. Тому клас за висотою у бука 1,4, ялини – 2,6, ялиці – 3,0. Середній клас за висотою у старовікових бучинах (1,4) вказує на найбільший відсоток дерев в першому ярусі. Клас життєвості в бука 1,9, в ялини – 1,4, в ялиці – 1,5. Тобто життєвість дерев бука у старовікових бучинах у середньому добра, а ялини і ялиці – висока. Найкраща життєвість бука – у першому ярусі. Клас життєвості вказує на найбільший відсоток дерев з доброю життєвістю. Клас положенням в бука 2,1, в ялини – 1,5, в ялиці – 2,0. Тобто положення дерев бука в старовікових бучинах в середньому співдомінантне, так само як ялини і ялиці. Найкраще положення бука у ІІ ярусі. Клас положенням вказує на найбільший відсоток співдомінантних дерев, тобто з достатнім простором для росту.

Друга група класів IUFRO ідентифікується значеннями від 4 до 6: 4 – високий рівень, 5 – середній, 6 – поганий. Так, лісгосподарська цінність у бука – 4,6, ялини – 4,5 і ялиці – 4,3. Тобто за функцією в старовікових бучинах дерева бука переважно є елітними чи корисними, тоді як дерева ялини і ялиці в більшості випадків є корисними. Найкраща функціональність бука у першому ярусі. Середній клас за лісгосподарською цінністю (4,6) вказує на найбільший відсоток елітних і корисних дерев, що є нормальним. Клас товарності в бука 4,6, в ялини – 4,5, в ялиці – 4,3. Тобто товарність дерев бука в старовікових бучинах в середньому півділова, так само як ялини і ялиці. Найкраща товарність бука у першому ярусі. Середній клас за товарністю (4,6) вказує на найбільший відсоток ділових та півділових дерев, тобто товарність деревостану є вища середньої. Клас довжини крони в бука 4,9, в ялини – 4,4, в ялиці – 4,0. Тобто довжина крони бука в деревостані ППП переважно середня, тоді як у ялини і ялиці – здебільшого довга. Найкраща довжина крони бука у другому і третьому ярусі. Середній клас за довжиною крони для ППП-2 (4,9) вказує на найбільший відсоток дерев з середньою довжиною крони.

Для ідентифікації стадії і термінів всихання деревостану в старовікових бучинах для мертвої деревини встановлено такі ступені розкладу: 1 – початкова (свіжий сухостій), 2 – слабка, 3 – сильна, 4 – повністю розкладена (гнила). Як-що всихання дерев відбувається природним шляхом, то співвідношення деревини на різних ступенях розкладу визначається швидкістю її гниття і має такий вигляд: 10:20:30:40 %. Як свідчать отримані дані (табл. 3), у старовікових бучинах найбільший запас сухою перебуває на першій ступені розкладу, 10 % – на другій і ще 22 % – на третій ступені розкладу. Сухостій четвертої стадії відсутній. З урахування низького запасу сухою це свідчить, що цей деревостан не має ознак всихання. Запас мертвої лежачої деревини в старовікових бучинах значний. Розподіл мертвої лежачої деревини за ступенями розкладу (табл. 3) свідчить, що всихання відбулося 15-20 років тому і це міг бути природний відпад. Відхилення – дисбаланс деревини з сильним та слабким розкладом, тобто після всихання 15-20 років тому відпад припинився.

Табл. 3. Розподіл сухоюстою і мертвої лежачої деревини за ступенями розкладу в старовікових бучинах Гуцульщини

Склад порід	Порода	Запас, м ³ /га	Зокрема за ступенем розкладу			
			свіжий	слабкий	сильний	гнилий
сухостій						
10Бк	Бк	2,04	1,71	0,14	0,19	-
Разом:		2,04	1,71	0,14	0,19	-
Відсотки:		100,0	83,8	6,9	9,3	-
мертва лежача деревина						
10Бк	Бк	30,8	1,8	3,2	13,6	12,2
Разом:		30,8	1,8	3,2	13,6	12,2
Відсотки:		100,0	5,9	10,3	44,2	39,6

Важливим з позицій розуміння процесів розвитку природних бучин є аналіз успішності їх природного відновлення (рис. 3).

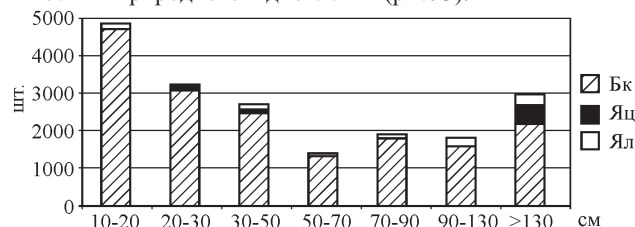

Рис. 3. Розподіл природного відновлення старовікових бучин Гуцульщини за породами та висотою

У старовікових бучинах Гуцульщини кількість підросту є достатньою для природного відновлення корінного деревостану: 18,9 тис. шт./га з породним складом 9Бк1Яц+Ял. Відзначимо добру представленість ялини і ялиці, хороший стан підросту (відсутність пошкоджень) та добрий його розподіл за висотою.

Аналіз карт розташування дерев з 10-ма параметрами також підтверджує зроблені вище висновки щодо наближеної до корінної структури деревостану пробної площі. Простежується біогрупове розташування дерев бука на території та наявність багатьох прогалів у наметі, що власне є визначальним для природних лісів. Найбільш рівномірно на території пристигаючих бучин розташовані дерева першого ярусу і їх розташування при цьому є біогруповим. Стовбури другого ярусу також представлені на всій території, але розташовані вони рівномірно. Стовбури третього ярусу розташовані переважно біогрупами в окремих частинах ППП. На карті життєвості дерев ситуація інша: найбільше в пристигаючих бучинах дерев доброї життєвості і вони достатньо рівномірно поширені на території; дерева високої життєвості представлені значно менше і вони не рівномірно покривають всю територію; дерев поганої життєвості найменше, вони розташовані в окремих частинах ППП і в більшості випадків – біогрупами. Порівняння наведених карт свідчить про значне різноманіття дерев в пристигаючих бучинах – наприклад, не завжди дерева першого ярусу мають високу життєвість, а третього – низьку.

У трав'яному покриві в старовікових бучинах Гуцульщини нараховано 12 видів вищих судинних рослин: зубниця бульбиста, веснівка дволиста, квасе-

ниця звичайна, анемона дібровна, маренка запашна, ожика лісова, вороняче око, фіалка лісова, герань Роберта. А також 3 види рослин, які занесені до Червоної книги України: гніздівка звичайна, булатка довголиста, любка дволиста.

Висновки. Старовікові бучини Гуцульщини є різновіковими та багатоярусними деревостанами. За наявністю пошкоджень і за класами IUFRO їх стан оцінюється як добрий. Значний запас мертвої лежачої деревини сильного ступеня розкладу свідчить, що всихання в них відбулося 15-20 років тому. Кількість підросту, його породний склад і відсутність пошкоджень свідчать про високу ймовірність природного відновлення корінного деревостану. Динаміка таких бучин за останні 5 років має незначну тенденцію до зменшення кількості дерев, запасу деревини і повноти, але до збільшення середніх діаметра і висоти, а також запасу сухостійної деревини.

Тобто структура старовікових бучин Гуцульщини свідчить про: відповідність типу лісу; домінування бука в породному складі; наявність двох повноцінних ярусів і третього, який формується; високий бонітет, особливо третього ярусу; високу повноту, особливо першого ярусу; високий запас деревини живих дерев і мертвої лежачої деревини, але низький – сухоюстою; низький відсоток пошкоджених дерев, особливо ялини і ялиці; добру життєвість всіх порід, найвищу у ялиці; перевагу дерев співдомінантного положення, елітних та корисних, особливо – бука; високу товарність, в першу чергу – бука; середню довжину крони бука і довгу – у ялиці.

Література

1. Гуцуляк Г.Д. Засади сталого розвитку Косівщини / Г.Д. Гуцуляк, В.П. Лосюк, Ю.С. Шпарик та ін. – Чернівці : Вид-во "Прут", 2005. – 208 с.
2. Голубець М.А. Ельники Украинских Карпат / М.А. Голубець. – К. : Изд-во "Наук. думка", 1978. – 264 с.
3. Молотков П.И. Буковые леса и хозяйство в них / П.И. Молотков. – М. : Изд-во "Лесн. пром-сть", 1966. – 224 с.
4. Шпарик Ю.С. Структура букового пралісу Українських Карпат / Ю.С. Шпарик, Б. Комарморт, Ю.Ю. Беркела. – Снятин : Вид-во "Прут-принт", 2010. – 143 с.
5. Смаглюк К.К. Аборигенні листяні лісоутворювачі / К. Смаглюк. – Ужгород : Вид-во "Карпати", 1974. – 120 с.
6. Стойко С.М. Лесной покров. Буковые леса / С. Стойко // Украинские Карпаты. Природа. – К. : Вид-во "Світ", 1988. – С. 64-72.
7. Шпарик Ю.С. Структура і стан дібров Косівщини / Ю.С. Шпарик, В.П. Лосюк // Лісівництво і агролісомеліорація : зб. наук. праць. – Харків : Вид-во УкрНДІЛГА. – 2012. – Вип. 120. – С. 31-36.
8. Шпарик Ю.С. Структура і стан деревостанів ялиці білої на Косівщині / Ю.С. Шпарик, В.П. Лосюк // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2009. – № 19.5. – С. 42-48.
9. Парпан Т.В. Стан, структура і динаміка чистих ялинових лісів Косівщини / Т.В. Парпан, Ю.С. Шпарик, В.П. Лосюк // Лісовий журнал : наук.-виробн. видання. – К. : ТОВ "Новий друк", 2011. – № 2. – С. 19-23.

Шпарик Ю.С., Лосюк В.П. Структура, состояние и динамика бучин Национального природного парка "Гуцульщина"

В лесном фонде НПП "Гуцульщина" доминируют бучины, но площадь старовозрастных бучин незначительна. Эти древостои являются разновозрастными и многоярусными, в хорошем санитарном состоянии, со значительным запасом мёртвой древесины и количеством подроста. Их динамика за 5 лет имеет незначительную тенденцию к уменьшению количества деревьев, запаса древесины и полноты, но к увеличению ди-

аметра, высоты и запаса мёртвой древесины. Отмечена высокая товарность бука и жизнённость ели и пихты.

Ключевые слова: старовозрастные бушины, Гудульщина, запас, мёртвая древесина, подрост, повреждения, пространственная структура, динамика.

Shparyk Y.S., Losyuk V.P. Structure, Health Conditions and Dynamics of the Beech Forests in the National Nature Park "Hutsul'schyna"

Forests beech stands are dominating in the National Nature Park "Hutsul'schyna", but the area of old-growth beech forests is negligible. These stands are uneven-aged and multi-storied, with good health conditions, with significant volume of dead wood and with the big number of the natural regeneration. Their 5-year dynamics has a slight tendency to reduce the number of trees and the wood volume, but – to increase the diameter and height of trees, and the volume of dead wood. Beech trees are of a high quality, and spruce and fir are of high vitality in such stands.

Key words: old-growth beech stands, Hutsul'schyna, volume, dead wood, natural regeneration, trees' damage, spatial structure and dynamics.

УДК 630*[5+53]

Доц. Г.Г. Гриник, д-р с.-г. наук; аспір. О.Ю. Громяк;
магістр А.В. Шишкін; магістр П.П. Мосейчук – НЛТУ України, м. Львів

ВПЛИВ ГОРИЗОНТАЛЬНОЇ БУДОВИ НА ТОВАРНУ СТРУКТУРУ СОСНОВИХ ДЕРЕВОСТАНІВ У РІЗНИХ ТИПАХ ЛІСУ

Досліджено особливості впливу горизонтального розташування дерев на формування горизонтальної будови та її вплив на товарну структуру соснових деревостанів у типі лісорослинних умов С₃ в типах лісу гдС та дС. Встановлено, що переважає біогруповий тип горизонтальної будови. Виявлено відмінності у формуванні чистих соснових та змішаних біогруп у досліджуваних типах лісу, а також відмінності у товарній структурі як деревостанів загалом, так і відповідних біогруп. Із збільшенням віку відбувається укрупнення біогруп, а їхня кількість без участі сосни звичайної збільшується; крім цього, відбувається зменшення кількості поодинокі стоячих дерев; для середньовікових деревостанів є характерними чисті біогрупи із сосни звичайної; під час укрупнення біогруп сосна вступає в більш тісний зв'язок із іншими деревними породами, що призводить до утворення змішаних біогруп.

Ключові слова: сосна звичайна, горизонтальна будова, товарна структура, біогрупа.

Вступ. Сьогодні, в умовах зростання потреби людини в природних ресурсах, інтенсивного вирубування лісів у масштабі всієї планети, зростає значення лісу як важливого елементу біосфери. Нераціональне лісокористування вже спричинило як у нашій країні, так і загалом у світі розвиток таких негативних явищ, як ерозія і дефляція ґрунтів, руйнівні повені та інші деструктивні процеси. На сьогодні робота ведеться в напрямку вдосконалення лісокористування. В умовах приходу інформаційної епохи створюється можливість оброблення великих обсягів інформації для дослідження лісового фонду загалом і окремих сукупностей зокрема з достатньо великою точністю та інформативністю.

Для задоволення постійно зростаючих потреб у деревині, коли об'єми заготовів високоякісної деревини хвойних і листяних порід підійшли до максимальних можливостей використання продуктивних лісів, необхідно залучати в сферу лісового господарства та враховувати ті параметри насаджень, яким раніше не надавалось істотного значення у вирощуванні високопродуктивних деревостанів.

Вивчення просторової структури деревостану дає змогу глибше проаналізувати взаємини між особинами, які формують деревостан. В основі методів,

за допомогою яких найчастіше вивчають просторове розташування особин, закладено підрахунок числа особин на пробній обліковій ділянці або вимірюванням відстаней між ними [3, 4, 6, 7]. За отриманими величинами проводять перевірку відповідності розподілу власне самих величин або функцій від їх теоретичного розподілу, а також вираховання певних індексів, значення яких дає змогу зробити висновок про характер розташування особин у просторі. Зазвичай виділяють три типи розміщення особин в деревостані: випадкове (дифузне), групове (контагіозне) і рівномірне (регулярне) [4, 9, 11-13]. Групове розміщення рослин переважає над дифузним у більшості природних угруповань [1-3, 7].

Горизонтальна структура лісу є важливою характеристикою ефективності використання деревостаном лісорослинного потенціалу, ступеня напруженості внутрішньої- і міжвидової конкуренції та стратегії освоєння простору. У роботі розглянуто один із найважливіших елементів горизонтальної структури – тип розміщення дерев. Низка дослідників вважає, що у рослин, зокрема деревних, переважає контагіозне розміщення і найбільш характерне воно для молодняків. Конкуренція за життєвий простір і ресурси середовища є важливим фактором у процесі формування горизонтальної структури деревостану. Зокрема, відсталі в рості дерева молодшого віку зазвичай розміщуються групами, внаслідок конкурентного тиску з боку дерев, які займають панівне становище.

Важливим елементом горизонтальної структури деревостану є біогрупа, тобто група дерев, крони яких утворюють спільний намет та відокремлені від інших подібних груп вільним простором. У біогрупах утворюються специфічні умови існування для особин, що входять до їх складу і до певного віку переважають відносини кооперації, забезпечується сприятливий мікроклімат, а також уповільнюється або припиняється розростання трав'яного покриву. Отже, наявність у деревостанах біогруп сприяє підвищенню загальної резистентності, життєздатності та стабільності природних деревостанів. Нині нагромаджений великий фактичний матеріал щодо типів розміщення дерев у сосняках [1, 2, 7].

Горизонтальна структура деревостану віддзеркалює процеси його формування, дає змогу зрозуміти взаємозв'язки між особинами популяції, зокрема явища конкуренції і кооперації, а також відмирання та виживання дерев, оцінити ступінь антропогенних змін у лісових біоценозах. Точний опис просторової структури деревостану, особливо горизонтальної, є доволі складним завданням [7, 9]. Багатовимірність змінності розміщення деревної рослинності, вплив зовнішніх і внутрішніх чинників та індивідуалістичність розміщення дерев різних видів ускладнюють інтерпретацію мозаїки рослинності [11, 12].

Для дослідження просторової структури насаджень існує багато методик, якими користувались в своїх дослідженнях вчені в той чи інший період своєї діяльності, зокрема: методика Ріплі [1, 2], методика найближчого сусідства [11], методика Кларка та Іванса, модифікована Донеллі [13].

Метою роботи є дослідження впливу горизонтального розміщення дерев на товарну структуру сосняків у різних типах лісу в умовах ДП "Львівське лісове господарство"

Відповідно до поставленої мети потрібно:

- дослідити просторову структуру деревостанів;